

गृत्समद (आङ्गिरसः शौनहोत्रः पश्चाद्) भार्गवः शौनकः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।

प्रा॒ता रथो॒ नवो॑ योजि॒ सस्त्रि॑श्चतु॒र्युग॑स्त्रिक॒शः स॒प्तर॑श्मिः।

द॒शारि॑त्रो मनु॒ष्यः स्व॒र्षाः स इ॒ष्टिभि॑र्म॒तिभी॒ रंह्यो॑ भूत्॥ २.०१८.०१

प्रातः- उषसि। नवः- अभिनवः। सस्त्रिः- शुद्धिकरः। स्त्रा शौचे। चतुर्युगः- युगचतुष्टययुक्तः।
त्रिकशः- वाक्त्रययुक्तः। सप्तरश्मिः- भूर्भुवरादिसम्बन्धिसप्तप्रकाशयुक्तः। दशारित्रः- दशारित्रयुक्तः।
मनुष्यः- ज्ञानसम्पन्नः। मन ज्ञाने। स्वर्षाः- स्वर्गसम्भक्ता। रथः- इन्द्ररथो
लक्ष्यप्रापकगतिप्रतीकः। योजि- योजितः। सः। इष्टिभिः- सदिच्छाभिः। मतिभिः- मननैः। रंह्यः-
रंहणशीलः। भूत्- भवतु॥१॥

सास्मा॒ अरं॑ प्रथ॒मं स द्वि॒तीयमु॒तो तृ॒तीयं॑ मनु॒षः स॒ होता॑।

अ॒न्यस्या॒ गर्भ॑म॒न्य ऊ॑ जनन्त॒ सो अ॒न्येभिः॑ स॒चते॒ जे॒न्यो वृ॒षा॥ २.०१८.०२

सः- असौ रथो लक्ष्यप्रापकगतिप्रतीकः। प्रथमं द्वितीयमुतो तृतीयम्। अरम्- पर्याप्तः। मनुषः-
मनुष्यार्थे। सः- असौ। होता- देवाह्वाता। अन्ये- ऋद्विजः। अन्यस्याः- पृथिव्याः। गर्भ-
गर्भभूतमग्निम्। जनन्त- अजनयन्। सः। जेन्यः- जेता। वृषा- वर्षकः। अन्येभिः- देवैः। सचते-
सङ्गच्छति॥२॥

हरी॒ नु कं॒ रथ॒ इन्द्र॑स्य योज॒मायै॑ सू॒क्तेन॒ वच॑सा॒ नवे॑न।

मो षु॒ त्वाम॑त्र ब॒हवो॒ हि वि॒प्रा नि॒ रीर॑म॒न्यज॑मानासो अ॒न्ये॥ २.०१८.०३

इन्द्रस्य- ईशनाधिदैवतस्य। रथे- लक्ष्यप्रापकगतिप्रतीकवाहने। हरी- आकर्षणशक्तिप्रतीकौ
प्राणाश्चौ। कम्- सुखेन। नु- क्षिप्रम्। आयै- गत्यै। नवेन- अयातयामेन। सूक्तेन- सुष्ठु प्रोक्तेन।
वचसा- मन्त्रेण। योजम्- योजयामि। अत्र। उ- आश्चर्ये। मा- मां च। त्वाम्- भवन्तं च। अन्ये-

इतरे । बहवः । विप्राः- मेधाविनः । यजमानासः- पूजका दातारः । सु- सुष्ठु । नि- नितराम् ।
रीरमन्- रमयन्तु । अथवा धार्मिकेतरास्त्वां मा रमयन्त्विति भावः ॥३॥

आ द्वाभ्यां हरिभ्यामिन्द्र याह्या चतुर्भिरा षड्विहूयमानः ।

आष्टाभिर्दशभिः सोमपेयमयं सुतः सुमख मा मृधस्कः ॥ २.०१८.०४

सुमख- सुयज्ञ । इन्द्र । द्वाभ्यां हरिभ्याम्- द्वाभ्यां प्राणाश्वाभ्याम् । आ याहि- आगच्छ । सोमपेयम्-
रसानुभवं प्रति । आ हूयमानः- आहूतः सन् । चतुर्भिः षड्विभः । अष्टाभिः दशभिः । आयाहि ।
अयम्- एषः । सुतः- रसः । मा मृधस्कः- मा हिंस्याः ॥४॥

आ विंशत्या त्रिंशता याह्यर्वाङा चत्वारिंशता हरिभिर्युजानः ।

आ पञ्चाशता सुरथैभिरिन्द्रा षष्ठ्या सप्तत्या सोमपेयम् ॥ २.०१८.०५

षष्ठ्या । सप्तत्या । विंशत्या । त्रिंशत्या । चत्वारिंशता । पञ्चशता । हरिभिः- प्राणाश्चैः । सुरथैः ।
अर्वाङ्- अस्मदभिमुखः । इन्द्र । युजानः- युक्तः । सोमपेयम्- रसानुभूतिम् । आ याहि-
आगच्छ ॥५॥

आशीत्या नवत्या याह्यर्वाङा शतेन हरिभिरुह्यमानः ।

अयं हि ते शुनहोत्रेषु सोम इन्द्र त्वाया परिषिक्तो मदाय ॥ २.०१८.०६

आशीत्या । नवत्या । शतेन । हरिभिः- प्राणाश्चैः । उह्यमानः- धृतः । अर्वाङ्- अस्मदभिमुखः । आ
याहि- आगच्छ । इन्द्र- परमेश्वर । शुनहोत्रेषु- सुखेन त्वदाह्वानसम्पन्नोपासनेषु । अयम्- एषः ।
सोमः- रसः । ते- त्वदीयः । हि- खलु । त्वाया- त्वत्कामनया । मदाय- तृप्तये । परिषिक्तः ॥६॥

मम ब्रह्मेन्द्र याह्यच्छा विश्वा हरीं धुरि धिष्वा रथस्य ।

पुरुत्रा हि विहव्यो बभूथास्मिञ्छूर् सर्वने मादयस्व ॥ २.०१८.०७

इन्द्र- परमेश्वर । मम- मे । ब्रह्म- मन्त्रं मेधां वा । अच्छ- अभिलक्ष्य । आ याहि- आगच्छ । विश्वा-
सर्वान् । हरी- प्राणाश्चान् । रथस्य धुरि । धिष्व- धारय । पुरुत्रा- बहुधा । हि- किल । विहव्यः-
विशेषेणाहूतः । बभूथ- बभूविथ । अस्मिन्- एतस्मिन् । सवने- सम्भजने । शूर- समर्थ ।
मादयस्व- तुष्टो भव ॥७॥

न म इन्द्रेण सख्यं वि योषदस्मभ्यमस्य दक्षिणा दुहीत ।

उप ज्येष्ठे वरूथे गभस्तौ प्रायेप्राये जिगीवांसः स्याम ॥ २.०१८.०८

इन्द्रेण- परमेश्वरेण । मे- मम । सख्यम्- मैत्री । न वि योषत्- मा वियुक्ता भवतु । अस्मभ्यम्-
नः । अस्य- एतस्य । दक्षिणा- सामर्थ्यम् । दुहीत- दोहनं करोतु । ज्येष्ठे- प्रथमे । वरूथे- श्रेष्ठे ।
गभस्तौ- इन्द्रस्य बाहौ । उप- अन्तिके स्याम । प्रायेप्राये- इन्द्रस्य प्रवेशे प्रवेशे । जिगीवांसः-
जेतारः । स्याम- भवेम ॥८॥

नूनं सा ते प्रति वरं जरित्रे दुहीयदिन्द्र दक्षिणा मघोनी ।

शिक्षा स्तोतृभ्यो माति धग्भगो नो बृहद्वदेम विदथे सुवीराः ॥ २.०१८.०९

पूर्व व्याख्यातम् (२.११.२१) ॥९॥